

Проблеми реформування органів внутрішніх справ

І.В. Опришко

Органи внутрішніх справ на етапі становлення та розвитку української державності

Політичне, економічне та соціальне оновлення суспільства в процесі побудови демократичної правової держави потребує приведення правових, організаційних, структурних та інших засад функціонування органів державної влади України відповідно до нових умов їх діяльності та розвитку.

Криміногенна ситуація, що склалася сьогодні в Україні, визначається глибокою соціально-економічною кризою, яка охопила всі сфери суспільного життя — економіку, політику, ідеологію, мораль. Вихід з існуючої кризи зумовлює необхідність проведення відповідних кардинальних реформ в державі.

Зростання злочинності до рівня реальної загрози національній безпеці України висуває перед правоохоронними органами нові завдання, зумовлює необхідність перегляду стратегічних напрямів їхньої діяльності, пошуку нових підходів до організації та здійснення охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, які б відповідали сучасній обстановці та тенденціям її розвитку. Однак правоохоронні органи, як і все суспільство, переживають кризу, що негативно позначається на їхній діяльності. Кризові явища посилюються надмірною перевантаженістю практично всіх ланок зазначених органів, що певною мірою пов'язано з виконанням ними багатьох функцій, які безпосередньо не стосуються охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю. Дублювання функцій, неузгодженість та паралелізм у діяльності підрозділів призводять до низького впливу їх управлінських структур на ефективність функціонування правоохоронної системи.

Опришко Ігор Віталійович — кандидат юридичних наук, заступник начальника НДІ НАВСУ, підполковник міліції.

Це становище зумовило потребу в удосконаленні та перебудові організації та діяльності правоохоронних органів, у тому числі органів внутрішніх справ. У зв'язку з цим були розроблені Концепція розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України, яка схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 24 квітня 1996 р. № 456 та План заходів щодо забезпечення її реалізації, затверджений Першим віце-прем'єр-міністром України 20 червня 1996 р.

Одним із напрямів державно-правової реформи в країні мусить стати створення гнучкої системи органів МВС України, яка здатна самостійно адаптуватися до змін у суспільстві, оптимально задовольнити його потреби у сфері охорони правопорядку, прав, свобод та законних інтересів громадян.

На загострення криміногенної ситуації в Україні також впливає недосконалість діючого законодавства, що регулює діяльність системи органів МВС України.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є розробка та прийняття Закону України "Про органи внутрішніх справ". У цьому законодавчому акті необхідно визначити поняття органів внутрішніх справ, їх завдання та функції, правову основу та принципи діяльності, систему, структуру і організацію їх функціонування, порядок прийняття та проходження служби в них, основні засади правового і соціального захисту їх працівників, а також порядок фінансового та матеріально-технічного забезпечення органів внутрішніх справ, контролю і нагляду за їх діяльністю тощо.

Прийняття цього закону дало б змогу суттєво розширити гласність, поглибити демократію в діяльності органів внутрішніх справ, адекватно відобразити їх місце та роль у правоохоронній діяльності, підвищити авторитет у населення.

Сьогодні органи внутрішніх справ повинні відповідати вимогам державного правоохоронного органу виконавчої влади, який би забезпечував охорону правопорядку та громадської безпеки, захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.

Відповідно до цього основними завданнями зазначених органів повинні бути охорона громадського порядку, припинення

злочинів та адміністративних правопорушень, затримання та вжиття заходів по притягненню до юридичної відповідальності осіб, які підозрюються у їх вчиненні; виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили та їх попереднє ув'язнення, проведення дізнання та попереднього слідства по кримінальних справах у межах, визначених Кримінально-процесуальним кодексом України; забезпечення безпеки суддів, працівників правоохоронних органів та інших осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; накладення та виконання адміністративних стягнень; попередження злочинів та адміністративних правопорушень, участь у поданні соціальної та правової допомоги громадянам; охорона майна юридичних та фізичних осіб, особиста охорона громадян; забезпечення безпеки дорожнього руху; здійснення дозвільної системи щодо спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також підприємств, майстерень і лабораторій, які складають підвищену загрозу для громадської безпеки; сприяння у межах своєї компетенції органам державної влади та місцевого самоврядування, державним установам та організаціям у виконанні обов'язків, покладених на них законом.

Згідно із завданнями, що покладаються на органи внутрішніх справ, їх структура має будуватися за територіально-функціональним принципом. Територіальну систему цих органів складають: Міністерство внутрішніх справ України, Головне управління внутрішніх справ у Автономній Республіці Крим, Головні управління внутрішніх справ у містах Києві та Севастополі, обласні управління внутрішніх справ; міські, районні, районні у містах управління та відділи внутрішніх справ (поліції). Функціональна структура органів МВС України повинна включати в себе: поліцію; внутрішні війська; навчальні заклади та наукові установи; окремі підприємства, установи і організації.

Нині однією із головних проблем залишається підвищення авторитету органів внутрішніх справ України і міліції, зокрема. На її вирішення мають бути спрямовані заходи по забезпеченню системи органів МВС України необхідними висококваліфікованими кадрами, які б відповідали вимогам сьогодення і були спроможні в повному обсязі виконувати на професіональному рівні завдання по боротьбі зі злочинністю і захисту населення від злочинних посягань. На жаль, середні оцінки діяльності міліції

по боротьбі зі злочинністю такі: вважають роботу міліції доброю – 9–10 %, задовільною – 38–40 %, незадовільною – 37–40 % (за результатами опитування населення, проведеного Центром громадських зв'язків МВС України). Образ співробітника міліції у суспільній свідомості поки що залишається негативним. Зокрема, в середньому 38 % опитуваних вказують, що за останні роки він не змінився, а 20 % – вважають, що він погіршився. Біля третини опитуваних вважають, що нині для співробітників міліції характерне зловживання службовим становищем, невжиття належних заходів щодо правопорушників, байдужість.

Крім того, за даними опитування, проведеного Науководослідним інститутом проблем боротьби зі злочинністю НАВСУ в 1998 р. серед молоді м. Києва, були отримані такі оцінки роботи міліції: добре – 8 %, задовільно – 43,5 %, незадовільно – 29,7 %, зокрема, по боротьбі з посадовими злочинами, хабарництвом – 73,7 %, кишеньковими крадіжками – 71,9%, розкраданням державного майна та іншими злочинами в сфері економіки – 64,4 %, організованою злочинністю – 52,5 %.

Подібне відношення до міліції призводить до поширення серед населення небажання співпрацювати з її співробітниками, численних випадків неповідомлення органів внутрішніх справ про вчинені злочини, а це призводить до невірної оцінки криміногенної ситуації в країні й невжиття адекватних заходів щодо її покращення.

Незважаючи на реалізацію в основному Комплексної програми кадрового забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів органів внутрішніх справ, внутрішніх військ МВС на 1996–2000 рр., за останні роки не було досягнуто ефективної роботи кадрових апаратів на місцях практично у всіх регіонах України. Зокрема, система органів внутрішніх справ сьогодні ще має суттєві недоліки і прорахунки у доборі і комплектуванні підрозділів галузевих служб необхідним кадровим потенціалом, його професійній підготовці, виконанні ним своїх службових функцій та обов'язків, додержанні морально-етичних норм суспільства, забезпеченні законності та правопорядку, захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина тощо.

В основу кадрового забезпечення органів внутрішніх справ мають бути покладені принципи демократичного добору, просування по службі за діловими якостями, колегіальності та персональної відповідальності в роботі з кадрами, законності, постійного навчання особового складу, систематичного оновлення кадрів та здійснення контролю за їх діяльністю.

При цьому необхідно якісно поліпшити систему добору і підготовки кадрів, удосконалити нормативно-правову базу діяльності органів внутрішніх справ України, поступово довести їх штатну чисельність до рівня науково обґрунтованих нормативів, створити оптимальну систему науково-методичного й інформаційного забезпечення роботи з кадрами.

Діяльність органів внутрішніх справ в Україні повинна бути гласною. Вони мають інформувати населення, органи державної влади та місцевого самоврядування, громадські організації, засоби масової інформації про свою діяльність, стан правопорядку та заходи щодо його зміцнення. Засоби масової інформації можуть акредитувати журналістів при органах внутрішніх справ. При цьому не повинні підлягати розголошенню відомості, що становлять державну або службову таємницю, а також інформація, що отримана в процесі службової діяльності і може завдати шкоди честі, гідності та безпеці громадянина, посадової особи органів внутрішніх справ або членів його сім'ї, законним інтересам підприємств, установ та організацій, якщо іншого не вимагають інтереси правосуддя.

Кожний громадянин повинен мати право звернутися до органів внутрішніх справ з запитом щодо наявності відомостей про себе, а орган внутрішніх справ зобов'язаний у письмовій формі відповісти на запит і викласти відповідні відомості щодо громадянина, якщо відомості не мають відношення до розслідування конкретної кримінальної справи.

Таким чином, органи внутрішніх справ, як складова частина органів державної виконавчої влади, повинні забезпечити реалізацію наданих їм повноважень, виходячи з пріоритетності прав і свобод людини. Тому вирішення питань щодо реформування органів внутрішніх справ як одного із напрямів державно-правової реформи є відповідною гарантією розбудови правової держави в Україні.